

AKTUELNI PROBLEMI SVETA RADA U USLOVIMA GLOBALNE EKONOMSKE KRIZE

CURRENT LABOR ISSUES IN GLOBAL ECONOMIC CRISIS

Stručni rad

DOI 10.7251/POS1208201M

COBISS.BH-ID 3064088

UDK 330.342:316.334

Prof. dr Danilo Ž. Marković¹, Univerzitet za poslovne studije Banja
Luka

Beograd

Sažetak:

U radu se na sintetički način čini osvrt na osnovne karakteristike globalizacije, njene pozitivne i negativne posledice. U kontekstu takvog pristupa posebno se ukazuje na njene negativne posledice sa stanovišta društveno-ekonomskog položaja čoveka: nezaposlenost i ugroženi (psihički i moralni) integritet čoveka i njihove civilizacijske posledice.

Ključne reči: globalizacija, čovek, nezaposlenost bezbedan rad....

---

¹ Profesor dr Danilo Ž. Marković (1933) doktorirao je na Univerzitetu u Beogradu (1965), predavao opštu sociologiju, sociologiju rada i socijalnu ekologiju na Univerzitetima u Beogradu i Nišu. Dr Marković je redovni član Srpske akademije obrazovanja (SAO), a u Ruskoj Federaciji: Ruske akademije obrazovanja (RAO), Ruske akademije socijalnih nauka i Akademije prirodnih nauka. Član je i više drugih nacionalnih i međunarodnih akademija, među kojima i Njujorške akademije nauka (2008). Ima pet počasnih doktorata (posebno ukazujemo na počasni doktorat MGU "Lomonosov") i uz to je počasni profesor ATISO (1997).

Abstract:

This paper provides a synthetic overview of the main characteristics of globalization, its positive and negative consequences. According to this approach, the paper particularly indicates all negative consequences from the perspective of socio-economic position of a person: unemployment and threatened (psychological and moral) integrity of a person and civilization consequences.

Keywords: globalization, person, unemployment, labor

1. UVOD

Globalizaciji se pridaju razna značenja i predmet je suprotstavljenih ocena. Zbog toga će u radu biti na sintetički način prikazan osvrt na karakteristike globalizacije, kao i na njene pozitivne i negativne posledice.

2. SAVREMENO DRUŠTVO

2. Savremeno društvo označeno, između ostalog, kao globalno da bi se ukazalo da su (skoro) sva društva na planeti Zemlji ujedinjena procesom globalizacije u jedno globalno društvo (sa mnogim protivrečnostima), predmet je mnogih istraživanja i promišljanja sa raznih aspekata. U tom i takvom pristupu razmatraju se i značajna pitanja ostvarivanja i neostvarivanja čoveka kao slobodnog, stvaralačkog i vrednosnog bića, posebno sa stanovišta ili u kontekstu sveta rada, njegovih ukupnih i međupovezanih materijalnih i socijalnih (ljudskih) faktora. A kako osnovu nastanka i oformljenja tog društva čini proces globalizacije, u nemogućnosti da u jednom ovakvom predavanju bude izložena sva složenost ovih pitanja uzimam sebi slobodu da svoje izlaganje ograničim osvrtom na četiri problema koja smatram osnovnim: suštini globalizacije, socijalno-ekonomskoj matrici sveta rada u tom društvu i dve najteže i najprisutnije pojave u njemu: nezaposlenosti i bezbednosti čoveka.

Globalizacija je predmet sve većeg interesovanja i naučnog proučavanja. Pridaju joj se razna značenja i predmet je suprotstavljenih ocena. Ona nastaje u evaluativnom razvoju kapitalizma koji dovodi do povezivanja nacionalnih privreda u svetsku privredu preko svetskog

tržišta i svojevrsne univerzalizacije sveta.² Ta univerzalizacija se ostvaruje kao posledica uvećanja kapitala i njegove koncentracije bez mogućnosti da se širi (umnožava) pritešnjen sopstvenim terenom. Posle Drugog svetskog rata kapitalizam prolazi kroz tri faze: u prvoj (1947 - 1960) proizvodnja je uglavnom namenjena domaćem tržištu, međunarodni odnosi se sastoje iz uvoza i izvoza roba; u drugoj fazi, od 1960 do 1970. godine počinje internacionalizacija proizvodnje na inicijativu nacionalnih korporacija i njihovom ekspanzijom na tržišta trećih zemalja; treća faza otpočinje sedamdesetih godina uspostavljanjem transnacionalizma koji se transformiše u "globalizaciju" u kojoj korporacije u plasmanu kapitala preskoče nacionalne vlade i ne poštuju njihove propise, tj. teži se stvaranju globalnog društva, stvaranju prostora mirnim putem, bez upotrebe sile za plasman kapitala. U tom smislu može se reći da globalizacija predstavlja smislen način da se stvori prostor za oplodnju kapitala mirnim putem, novcem.³ Novac je postao glavni regulator celokupne životne delatnosti, osnovni pokretački motiv, a velike teritorijalne jedinice i cele zemlje preobraćaju se u socijalne skupine koje funkcionišu po zakonima ogromnih novčanih sistema i ogromnih kapitala. U stvari, uspostavljanje globalnog svetskog društva predstavlja životnu potrebu zapadnih (kapitalističkih) zemalja, tj. stvaranje uslova da prežive u složenim istorijskim okolnostima. Njima su potrebni "prirodni resursi", tržišta roba, sfera za ulaganje kapitala, jeftina radna snaga, izvori energije i to sve u većem stepenu, a mogućnosti za ovo nisu bezgranične. Za ovo je potrebna cela planeta. Globalizaciju uspostavljaju moćni (vlasnici finansijskog kapitala) na principima neoliberalizma.

Neoliberalni program je do kraja promišljena perspektiva tog kapitala, koji se postavlja apsolutno i autonomno, razvijajući strateški prostor moći i mogućnosti klasične ekonomije kao subpolitičkog, svetskopolitičkog delovanja kojim upravlja moć. "Prema tome, ono što je dobro za kapital jeste dobrobit za sve. Obećanje glasi: Svi će postati bogatiji, pa će konačno profitirati i siromašni!"⁴. Međutim, ovo je utopistička vizija posledica globalizacije. Ona ne samo da nije praćena

---

² Mencer, E. *Monopolarni svetski poredak*, Beograd, Dosije, 2003, str. 150.

³ Boriko, A. *NEHT mala knjiga o globalzaciji i svetu budućnosti*, Beograd, "Narodna knjiga – Alfa, 2002, str. 23.

⁴ U. Bek, *Moć protiv moći u doba globalizacije*, Zagreb, Školska knjiga, 2004. str. 25.

povećanjem dobrobiti za sve, već je u mnogim zemljama, naročito manje razvijenim, povredila mnoge ljude koji nisu bili pokriveni mrežom socijalne zaštite, a trka za profitom ugrožavala je i ugrožava i uslove ekološkog opstanka ljudskog života na individualnom i rodnom planu. Uz to, globalizacija je praćena i krizama na globalnom planu.⁵ Upravo zato se i moglo zaključiti da "naziv globalizacija označava savremeni rat kapitalizma" koji širi uništenje i zaborav. Taj neoliberalizam na mesto humanosti stavlja indekse tržišta akcije, a mesto dostojanstva stavlja globalizaciju bede, na mesto nade prazninu, a na mesto života internacionalni terorizam.⁶ Neoliberalizam ne doprinosi stvaranju harmoničnih i pravičnih odnosa u "svetskom društvu" koje nastaje globalizacijom. Međutim, u interesu je svih zemalja i naroda da učestvuju u razvoju da mu doprinose i koriste rezultate tog razvoja u uslovima pravde i pravičnosti. "Jer nepravda rađa frustraciju i pobunu i na kraju ih okreće protiv onih koji su preko mere koristili prednosti razvoja na tuđ račun".⁷

3. GLOBALIZACIJA I NEOLIBERALNI KAPITALIZAM

3. Sa globalizacijom neoliberalni kapitalizam dobija globalne razmere, postaje *globalni kapitalizam* koji se zasniva na deregulaciji, privatizaciji i liberalizaciji, tj. slobodnom tržištu u kome dominiraju transnacionalne korporacije, smanjena uloga države, rasprostranjena masovna kultura i ostvarena informacijska realnost. U njemu postoji tržišna konkurencija sa *dominantnim oblikom kretanja kapitala novac-novac koji donosi profit*, što je omogućeno oformljenjem opštečovečanske finansijsko-informacione tehnologije.⁸ I uz to stalno ponavlja i obnavlja da će svi koji se podvrgavaju zahtevima svetskog tržišta biti blagosloveni zemaljskim bogatstvom⁹ a taj "blagoslov zemaljskim bogatstvom" treba da se ostvari u uslovima

---

⁵ DŽ. Soroš, cit. delo str. 15.

⁶ U. Vek, cit. delo, str. 360.

⁷ F. Major, *UNESKO: ideal i akcija*, Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1997, str. 60.

⁸ I. I. Mazur, A. N. Čumakov, *Globalistika enciklopedija*, Moskva, Dialog, OAO izdatel'stvo "Raduga", 2003, str. 185.

⁹ U. Bek, cit. delo, str. 117.

globalnog kapitalizma u kome se standardni odnosi konkurencije postepeno zamenjuju sistemom podele (raspodele) svetskog dohotka kartelnim saglasnostima, velikih korporacija.¹⁰ U stvari, na svetsku scenu nastupa "novo trojstvo" tržište - konkurencija - novac, s namerom da se uzdigne u vrhovnu vlast "koja će vladati poslovima planete, namećući svoja pravila državama i svoje ujednačavajuće norme uprkos kulturnim vrednostima i identitetu"¹¹.

Savremni savet sazdan globalizacijom kao planetarnim procesom u suštini je protivrečan. Krupni kapitali, odnosno moćne i agresivne transnacionalne kompanije nastoje da omoguće nesmetani protok robe i kapitala u cilju stvaranja maksimalnog profita. U isto vreme na sve moguće načine nastoje da spreče "mešanje nacionalnih država u ekonomsku sferu kako one ne bi bile u stanju da, ograničavajući slobodno delovanje transnacionalnih kompanija, zaštite svoju privredu i podstaknu razvoj vodeći računa o sopstvenim nacionalnim interesima".¹² Iz ovog i mnogih drugih uzroka svet je složen u nejednak prostor što čini i ekonomsku delatnost u njemu, složenom i specifičnom u odnosu na ostale faze u razvoju kapitalizma. Multinacionalne korporacije (MNK) učvrstile su svoje pozicije i uspostavile kontrolu nad čitavim svetom. U ekonomskoj sferi došlo je do pomeranja središta moći. Moć je prešla iz ruku nacionalnih država i demokratskih vlada u ruke MNK i banaka.¹³

Sa nastankom i razvojem globalnog kapitalizma nastaje i razvija se novi društveni milje za odvijanje ekonomske delatnosti. Osnovni elementi tog miljea su: smanjena uloga i značaj nacionalne države; širenje virtuelnog kapitala i promene u socijalno-ekonomskom položaju zaposlenih. Učesnici u ekonomskoj delatnosti, posebno ako imaju usmeravajuće i rukovodeće uloge u njoj, moraju da raspolažu određenim objektivnim saznanjima o uzrocima, suštini i posledicama koje proizvode ovi elementi složenosti društvenog ambijenta ekonomske delatnosti, što će im pomoći da "izađu na kraj sa teškim

---

¹⁰ N. N. Moiseev, *Rossija v sisteme gosudarstv HH veka*, zbor. trudov "Rossija v sisteme gosudarstv v HHI veka", Moskva, 2007, str. 5.

¹¹ F. Major, *UNESKO: ideal i akcija*, citirano izdanje, str. 53.

¹² Jovan B. Dušanić, *cit. delo*, str. 137-138.

¹³ DŽ. Mender, E. Golsmit (priređivači), *Globalzacija (argumenti protiv)*, Beograd, KLIO, 2003, str. 119.

ekonomskim problemima", posebno ako su kriznog karaktera.¹⁴ U tom novom miljeu nastaju krupne promene u svetu rada koje se ne samo pozitivno već i negativno odražavaju na položaj čoveka.

4. GLOBALIZACIJA I PROMENE U SVETU RADA

4. Sa globalizacijom nastaju značajne promene u svetu rada, koje imaju globalni karakter i koje se tiču kako mogućnosti zapošljavanja (ostvarivanja prava na rad kao civilizacijsko-humanističkog imperativa) tako i društveno-ekonomskog položaja zaposlenih. "Svet rada preživljava radikalni preobražaj. On se ispoljava u globalizaciji preuzimanja i fuzije, zajedničkim ulaganjima, relokaciji, deregulaciji, privatizaciji, kompjuterizaciji, širenju novih tehnologija, strukturnom prilagođavanju, smanjivanju kapaciteta, smanjivanju rezervi i preokretu sa komandne ka tržišnoj ekonomiji. Ove promene i sveobuhvatni inženjering izmenile su gabarite, prirodu, geografski položaj, sredstva i proces proizvodnje i komunikacije, kako u organizaciji rada tako i društvene odnose na mestima rada". *Prvi put u istoriji može se govoriti ne samo o globalnoj proizvodnji već i o globalnom radnom mestu.* Multinacionalne korporacije preko telekomunikacijske mreže povezuju radna mesta u čitavom svetu bez obzira na geografske ili političke granice. Noćne smene u Severnoj Americi komuniciraju na licu mesta sa jutarnjim smenama u Evropi i podnevnim u Aziji. U stvari, u savremenom globalizovanom durštvu mnogo miliona ljudi živi kao deo ogromne integrisane svetske ekonomije. "Radnici u jednom delu sveta proizvode robu koju konzumiraju radnici iz drugih delova sveta. A pošto su proizvodni pogoni pokretljivi, ti radnici takođe mogu biti u konkurenciji za iste poslove."¹⁵ Ovakva međuzavisnost sa širenjem globalizacije stalno raste. Pažnja za što većim profitom i nižim troškovima proizvodnje, pre svega snižavanjem najamnine, dovodi do seljenja kapitala, tj. tehnologije iz razvijenih u manje razvijene zemlje.¹⁶

Težnja za potčinjavanje ekonomije samo zakonima tržišta "traži

---

¹⁴ DŽ. Akerlof, R. Šiler: *Životni duh*, Beograd, JP "službeni glasnik", 2010, str. 14.

¹⁵ Hadson, R. Sullivan, T. A.: *The Social organization of Work*, California, 1990.

¹⁶ V. Vukmirica, *Svetska trgovinska politika i tržišta*, Beograd, "Grmeč", "Privredni pregled", 2000, str. 45-54.

po svaku cenu komercijalnu konkurentnost, koja se smatra uslovom kolektivnog preživljavanja, ciljem po sebi. Tehnološki napredak i inovacija su tako potčinjeni prevashodno cilju smanjenja proizvodnih troškova - dakle razvoju tehnologije koje sve više smanjuje potrebu za radnom snagom. U tim uslovima privredni rast sve manje postaje stvaralac zaposlenja, a nezaposlenost sve više strukturalna, s težnjom da se ustali kao hronična i da se širi".¹⁷ *Nezaposlenost, iako u pojedinim zemljama ima specifične uzroke, globalno posmatrano ima tri osnovna, najčešće međusobno pvoezana uzroka. Prvo, karakter integracije privrednih subjekata u uslovima globalizacije. Integracijama nastaju sistemi u kojima se ne širi polje rada, već se ujedinjuju kapitalisti u cilju povećanja profita putem manipulisanja novcem i sagledavanja viška zaposlenih i smanjenja njihovog broja. Drugo, razvoj proizvodnih snaga omogućio je (i učinio rentabilnim, u smislu jeftinijih) da se rad čoveka zameni radom mašine na većini poslova koji ne zahtevaju sposobnosti koje samo čovek ima. Zbog toga se više misli "na mašinu nego na čoveka, na ekonomsku korist umesto na socijalne posledice, ono što je bilo dobro i neizbežno, preobrazilo se u uzrok nezaposlenosti i društvenih nevolja."*¹⁸ *Treće, seljenje proizvodnih preduzeća i (ili) proizvodnih programa iz industrijski razvijenih zemalja, sa visokim troškovima proizvodnje usled skupih sirovina i visokih najamnina, u zemlje jeftinih sirovina i nižih najamnina, sa izgledom ostvarivanja većeg profita takođe dovodi do nezaposlenosti.*¹⁹

Povezanošću delovanja ovih faktora na početku dvadeset prvog veka nezaposlenost dobija globalni karakter sa više negativnih posledica, od kojih su dve neglašenije. Naime, *nezaposlenost lišava čoveka ne samo mogućnosti da svojom radnom delatnošću obezbedi uslove materijalne egzistencije već i iskaže kao slobodno i stvaralačko biće.* A lišavanje čoveka ovih mogućnosti ima anticivilizacijski karakter i baca senku i na pozitivne posledice globalizacije. Međutim, i kad uspe da ostvari pravo na rad i uključi se u radni proces sa novim "visokim" "avangardnim" tehnologijama, nastaju značajne promene u sadržaju i karakteru rada koje se negativno odražavaju na položaj

---

¹⁷ F. Major, cit. delo, str. 52.

¹⁸ F. Major, *Sutra je uvek kasno*, Beograd, "Jugoslvoenska revija", 1991, str. 302.

¹⁹ D. Ž. Marković, cit. delo, str. 68.

čoveka u radnoj sredini.²⁰ Naime, "Avangardne" tehnologije dovele su do prevođenja radnog, pre svega proizvodnog, procesa rada na prirodno-tehnički proces. U tom procesu mnoge operacije, uključujući i misaone, umesto čoveka obavljaju mašine, a rad čoveka se svodi na rutinske radnje nadgledanja rada mašine.²¹ U ovom smislu ukazuje se na opasnost od mehanizacije čoveka, tj. od opasnosti da se čovek pretvori u deo ogromnog mehanizma. Naime, tehnički napredak, pored ostalog, "obežličava" pojedinca i svodi ga na rezultat kolektivnog rada. Ukoliko se ova tendencija ne promeni, čovek će sve više poprimati karakteristike delića mašinerije, čije dimenzije onemogućavaju bilo kakvu mogućnost da se stekne globalna vizija položaja u kome čovek živi, radi i odlučuje, i to prema uputstvima i potrebama koje mu nameće unutrašnja priroda zajedništva. U takvom položaju čovek ne može da misli svojom glavom, da se izdvaja, nego je sapet i potčinjen funkcionalizmu. U stvari "tehnizam zajednice podređuje individualnost funkcionalnoj savršenosti koja sve više omamljuje, apsorbuje i dehumanizuje."²² Naime, nadgledanje rada mašina ukida maskularne radove čoveka, ali zahteva njegovo znatno intelektualno-emocionalno naprezanje koje dovodi do raznih psihofizičkih promena kod učesnika u radnom procesu, koje mogu dovesti i do narušavanja psihičkog integriteta čoveka. Ove promene zahtevaju i nov pristup u ostvarivanju bezbednih uslova rada u radnoj sredini.²³

5. PROMENE U SADRŽAJU I KARAKTERU RADA

5. Promene u sadržaju i karakteru rada povezane su i sa promenama u položaju čoveka izvan radne sredine, u široj društvenoj zajednici. Tako npr. savremeno društvo vrlo često ignoriše mesto pojedinca, negirajući činjenicu da bez slobodnog i zadovoljnog pojedinca nema slobodnog društva.²⁴ U ovom smislu treba shvatiti i ukazivanje da je život prestao da bude privlačan u njemu nema više ničeg neobičnog, nema tajni i u svetu je zavladao suštinski zamor, a u

---

²⁰ Ž.T. Тошенко, *Авангардные технологии: социальные проблемы качества рабочей силы*, Moskva, "Социальная инженерия", MGSU, 1996, str. 109.

²¹ D. Ž. Marković, *Sociologija rada*, Beograd, "Savremena administracija", 1999. str. 269-273.

²² F. Major, *Sutra je uvek kasno*, cit. izd. str. 52.

²³ D.Ž. Marković: *Sociologija rada*, cit. izd. str. 285.

²⁴ L.J. Rakić, *Nauka i budućnost*, Beograd, "Revija rada", 269/1994, str. 11.

svetu koji je postao "masovan", koji se kreće u zajednicama, budućim naraštajima kao da se ne otvaraju svetli horizonti.²⁵ Pored toga, u savremenom društvu postoji visoka zavisnost od neodređenog broja ljudi, što kod ljudi dovodi do potištenosti "neobjašnjivog i nejasnog nezadovoljstva životom."²⁶ Čovek, pritisnut nuždom i spoljašnjom svrshodnošću, samo donekle poznaje svoje mogućnosti i naslućuje svoja ograničenja. Zbunjuje ga moralna konfuzija društvene sredine, licemerstvo i cinizam u međuljudskim odnosima, nepravda i diskriminacija u društvenim odnosima i atakovanje na dostojanstvo ljudi i nasilje nad slobodom i pravom čoveka."

Globalna kriza neoliberalnog (globalna) kapitalizma, koji nije našao odgovore koji odgovaraju izazovima (A. Tojnbi) praćena je recesijom i padom ekonomske aktivnosti uopšte, rapidnim smanjenjem etape zapsolenosti, uz istovremeno ekonomske mogućnosti za ostvarivanje ranije garantovanih prava na rad, porast zaposlenosti i obezbeđenje socijalne sigurnosti u slučaju nezaposlenosti. Ovakav razvoj kapitalizma, proiozilazi iz njegovog razvoja zasnovanog na davanju primata američkom modelu čiste tržišne priverde, koja je motivisana pre svega profitom (ako može što višim) što dovodi do stalnog porasta ne samo jaza između bogatih i siromašnih, već i sve manjeg procenta bogatih koji raspolažu sa sve većim procentom društvenog bogatstva. Tako da većina stanovništva Severne Amerike, Japana i Zapadne Evrope živi u blagostanju, polovina čovečanstva živi u siromaštvu, a više od trećine u bedi. Oko 800 miliona ljudi pati od neuhranjenosti, milijarda i po nema pitku vodu, a dve milijarde nema struju.²⁷

Razvoj po američkom modelu u kome je tržište osnovni regulator ekonomskog razvoja i odnosa praćen je ne samo složenim strukturisanjem stanovništva na bogate i siromašne, već i gradacijom unutar tih skupina opet po kriterijumima imovinske (i neoliberalizmu finansijske) moći, pa u tom kontekstu nalaženje zajedničkih (ili dodirnih) interesa između pojedinih slojeva i grupa u slojevima, iako formalno-pravno svi imaju isti položaj na tržištu, tj. u tržišnim odnosima. Međutim, u savremenom društvu uspostavljenom na matrici

---

²⁵ F. Major, *Sutra je uvek kasno*, cit. izdanje, str. 54.

²⁶ R. Lukić, *Hoće li razum pobediti*, Beograd, "Čovek i životna sredina", 1/1976, str. 34-36.

²⁷ Dušanić, J. *Svaka kriza je .....*, Beograd, "Pečat", 46/2009, (16.01.2009), str. 21

neoliberalizma socijalna diferencijacija je obrnuto proporcionalna raspodeli bogatstva broju stanovnika na drastičan način. Mali broj stanovnika raspolaže ogromnim *procentom društvenog bogatstva, a veliki procenat stanovništva raspolaže malim, u odnosu na prvu* (prethodnu grupu nesrazmerno malim procentom društvenog bogatstva). Interesi ovih grupa se suprotstavljaju ne samo iz materijalnih već i iz etičkih razloga. Odnosi u raspodeli i raspolaganju društvenim bogatstvom doživljavaju se kao nepravedni sa stanovišta socijalne pravde, a "pravičnost je... važna isto onoliko koliko i ekonomska motivacija kojoj ekonomisti poklanjaju neuporedivo više pažnje".²⁸ *A ostvarivanje socijalne pravde* (posebno u raspodeli i prisvajanju materijalnog bogatstva) je *neophodna pretpostavka ostvarivanja slobode i prava (pravičnosti) koje su pravno inaugurisane i u državama neoliberalnog globalnog kapitalizma. Zato zbog raskoraka između prava i njegovog ostvarivanja, tačnije neostvarivanja, u situacijama globalne ekonomske krize nastaju protesti i u najrazvijenijim kapitalističkim zemljama kako protiv nacionalne, tako i međunarodne transnacionalne finansijske oligarhije. Krivci za neostvarivanje socijalne pravde prepoznaju se, pre svega, u bankarsko-finansijskoj oligarhiji i protesti osmišljeni i najkraće izraženi u paroli Osvojimo Vol Strit.*

6. GLOBALNO NEZADOVOLJSTVO

Protesti se na ovaj ili onaj način pojavljuju na svakoj tački planete i izražavaju globalno nezadovoljstvo. Ono je anacionalno, iza njega stoje nezaposleni, ili nedovoljno zaposleni, lica bez krova nad glavom, lica koja nemaju mogućnosti da se obrazuju saglasno njihovim željama i potrebama, lica koja nemaju zdravstvenu zaštitu. To su lica koja hoće da okupiraju budućnost koja im je oduzeta (Naom Čomski)²⁹. Ove pobune - protesti odvijaju se u uslovima oštih borbi za kontrolu nad institucijama države između predstavnika transnacionalnog i nacionalnog kapitala, svetske oligarhije i nacionalne

---

²⁸ DŽ. Akrežef, R. Šaler, *Životni duh*, Beograd, J.P. "Službeni glasnik", 2010, str. 39.

²⁹ *Moskva nudi dolare za spas evra*, Beograd, "Politika", br. 3541, Godina –CVIII (16.XII, 2011.).

elite između kojih postoje različiti interesi i oblici delovanja.³⁰ Uspeh borbe globalnih nezadovoljnika, pobunjenika, demonstranata u ostvarivanju zahteva koje ističu, najčešće zavisi, i zavisice, od ishoda borbe transnacionalne oligarhije i nacionalne elite³¹.

7. ZAKLJUČAK

Akceptiranje i teorijsko promišljanje nekih problema *sveta rada* u savremenom globalnom durštvu, čiju osnovnu socijalno-ekonomsku matricu čine principi globalnog neoliberalnog kapitalizma ukazuje na potrebu njegovog naučnog proučavanja kako bi se omogućilo prevazilaženje disharmonije između intelektualnog i moralnog osiromašenja praćeno ugrožavanjem psihičkog i moralnog integriteta čoveka³² i stvaranja uslova i uspostavljanja, razvijanja i ostvarivanja demokratskih odnosa čiju osnovu čine sloboda i pravo čoveka. Takvo naučno istraživanje pretpostavlja izgrađivanje novih teorija na osnovu empirijskih podataka o promenama u društvenom položaju čoveka u brzomenjajućem društvu, sa njegovom novom tehnogenom osnovom i njihovim teorijskim objašnjenjem i osmišljavanjem. Ova nova teorijsko-metodološka osnova treba da omogućí usmeravanje razvoja društva u pravcu izgrađivanja nove globalne socijalne politike oslobođene od tržišnog diktata i zasnovane na novim teorijsko-metodološkim osnovama čiju suštinu čini novo definisanje humanih vrednosti, naročito slobode koja nije podređena tržištu. Međutim, ovakvi odnosi koji nisu podređeni tržištu traže globalan pristup. "Nijedna pojedinačna zemlja ne može da bude bedem šireće nemani (kaže Jurgen Habermans, najuticajniji evropski filozof) misleći na podivljali kapitalizam, neobuzdan "lese fair" o suludoj deregulativi banaka i finansijskog kapitala. U stvari, radi se o krizi sistema koji ne

---

³⁰ Dušanić, B. J. *Destrukcija ekonomije*, knjiga prva, Beograd, Nova srpska politička misao, 2010, str. 42.

³¹ Ali, ostvarivanje zahteva globalnih nezadovoljnika, zavisi i od odnosa međunarodnih centara moći. Jer, odnose u savremenom svetu određuje "dijalektika između multipolarnosti i međuzavisnosti centara svetskog sistema koji se formiraju. Međuzavisnost tih centara pojačava se zbog potrebe uvlačenja svih svetskih polova u otpor prema novim opasnostima i izazovima, u prvom redu prema širenju nuklearnog oružja, međunarodnog terorizma, regionalnih konflikata.

³² Opširnije videti u knjizi autora: *Sociologija bezbednosti truda, Moskva, izdatel'stvo RGSU, 2008.*

može da se izbori sam sa sobom, pa se stvaraju problemi savremenog svetskog (globalizirajućeg) društva i kao takvi se moraju rešavati i zato "svetska kooperacija u kulturi i nauci je nužnost preživljavanja čovečanstva i mora se zasnivati na novim etičkim principima i povećanoj odgovornosti, ne samo onih koji odlučuju o sudbini čovečanstva već i samih naučnih i kulturnih radnika³³.

Ako pođemo od shvatanja zasnovanog na naučnim argumentima da globalna ekonomska kriza predstavlja i civilizacijsku krizu, tj. krizu savremene civilizacije čiju socijalno-ekonomsku matricu čini neoliberalni globalni kapitalizam, onda stanje te održivosti globalnog kapitalizma i civilizacije on čini. Ako se prihvata shvatanje po kome savremena civilizacija ne pruža odgovore na pitanja koja se u njoj postavljaju, onda ona ne može opstati³⁴ i biće zamenjena novom. Ali se onda postavlja pitanje šta treba da čini socijalno-ekonomsku matricu te nove civilizacije, ako to nije globalni neoliberalni kapitalizam, sa neobuzdanom "lase fair" privredom, u uslovima ostvarenim proizvodnim snagama čiju okosnicu čini znanje, tačnije čovek svojim mogućnostima i razvojem. Time dolazimo do potrebe za novim promišljanjem tržišne filozofije razvoja i eventualnog eliminisanja njenih negativnih posledica po poštovanje, uvažavanje i mogućnosti razvoja čoveka u njegovom dostojanstvu.

---

³³ Kanazir, D.: *Traganje za mudrošću*, predgovor za knjigu Federika Majora, UNESCO: ideal i akcija, Zavod za međunarodnu naučnu, kulturnu i tehničku saradnju i Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1996, str. 18.

³⁴ Marković, Ž. D: *Globalistika i kriza globalne ekonomije*, Grafoprof, 2010, str. 25-51.

LITERATURA

1. Boriko, A. *NEHT mala knjiga o globalzaciji i svetu budućnosti*, Beograd, "Narodna knjiga – Alfa", 2002.
2. Dušanić, J. *Svaka kriza je .....*, Beograd, "Pečat", 46/2009, 16.01.2009.
3. F. Major, *UNESKO: ideal i akcija*, Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1997.
4. F. Major, *Sutra je uvek kasno*,
5. Hadson, R. Sillivan, T. A.: *The Social organization of Work*, California, 1990.
6. I. Mazur, A. N. Čumakov, *Globalistika enciklopedija*, Moskva, Dialog, OAO izdatel'stvo "Raduga", 2003.
7. LJ. Rakić, *Nauka i budućnost*, Beograd, "Revija rada", 269/1994.
8. V. Vukmirica, *Svetska trgovinska politika i tržišta*, Beograd, "Grmeč", "Privredni pregled", 2000.
9. DŽ. Akerlof, R. Šiler: *Životni duh*, Beograd, JP "službeni glasnik", 2010.

Rad je zaprimljen: 08.06.2012.

Rad je odobren: 20.06. 2012.